Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

19 päivänä syyskuuta 2019 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Euroopan unionin perusoikeuskirjan 6 ja 47 artikla ja 51 artiklan 1 kohta – Direktiivi 2012/13/EU – 8 artiklan 2 kohta – Direktiivi 2013/48/EU – 12 artikla – Direktiivi (EU) 2016/343 – 3 artikla – Kansallinen lainsäädäntö, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä sellaisten henkilöiden määrääminen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle – Oikeus saada tietoja omista oikeuksista – Oikeus käyttää lakimiestä – Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin – Syyttömyysolettama – Haavoittuvassa asemassa oleva henkilö

Asiassa C–467/18,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Rayonen sad Lukovit (Lukovitin piirituomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 17.7.2018 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 17.7.2018, saadakseen ennakkoratkaisun rikosasiassa, jossa vastaajana on

EP,

Rayonna prokuratura Lomin,

KM:n ja

HO:n osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Prechal sekä tuomarit F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund (esittelevä tuomari) ja L. S. Rossi,

julkisasiamies: M. Campos Sánchez-Bordona,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– EP, edustajinaan M. Ekimdzhiev, K. Boncheva ja T. Ekimdzhieva, advokati,

– Tšekin hallitus, asiamiehinään M. Smolek, J. Vláčil ja A. Kasalická,

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

– Alankomaiden hallitus, asiamiehinään M. K. Bulterman ja P. Huurnink,

– Euroopan komissio, asiamiehinään R. Troosters ja Y. G. Marinova,

kuultuaan julkisasiamiehen 10.7.2019 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 22.5.2012 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/13/EU (EUVL 2012, L 142, s. 1) 8 artiklan 2 kohdan, oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin 22.10.2013 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/48/EU (EUVL 2013, L 294, s. 1) 12 artiklan, eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 (EUVL 2016, L 65, s. 1) 3 artiklan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 6 artiklan, 21 artiklan 1 kohdan ja 47 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty oikeudenkäynnissä, jossa on kyse EP:n määräämisestä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Euroopan ihmisoikeussopimus

3 Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn, Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen”, määrätään seuraavaa:

”1. Jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi seuraavissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä:

– –

e) henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai hänen heikon mielenterveytensä, alkoholisminsa, huumeidenkäyttönsä tai irtolaisuutensa vuoksi;

– –

4. Jokaisella, jolta on riistetty hänen vapautensa pidättämällä tai muuten, on oikeus vaatia tuomioistuimessa, että hänen vapaudenriistonsa laillisuus tutkitaan viipymättä ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen.

– –”

Unionin oikeus

Direktiivi 2012/13

4 Direktiivin 2012/13 johdanto-osan 19, 22 ja 26 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(19) Toimivaltaisten viranomaisten olisi viipymättä annettava epäillylle tai syytetylle joko suullisesti tai kirjallisesti tiedot tämän direktiivin mukaisista oikeuksista, sellaisina kuin niitä sovelletaan kansallisessa oikeudessa, jotka ovat välttämättömiä menettelyn oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi. Jotta epäilty tai syytetty voi käytännössä ja tehokkaasti käyttää näitä oikeuksiaan, tiedot olisi annettava viipymättä menettelyn kuluessa ja viimeistään, ennen kuin poliisi tai muu toimivaltainen viranomainen ensimmäistä kertaa virallisesti kuulee epäiltyä tai syytettyä.

– –

(22) Kun epäilty tai syytetty pidätetään tai hän menettää vapautensa, tiedot sovellettavista prosessuaalisista oikeuksista olisi annettava oikeuksia koskevalla kirjallisella ilmoituksella, joka on laadittava helposti ymmärrettävällä tavalla sen helpottamiseksi, että henkilö ymmärtää oikeutensa. Tällainen oikeuksia koskeva ilmoitus olisi annettava kullekin pidätetylle viipymättä, kun hänen vapautensa on riistetty lainvalvontaviranomaisten toimesta rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä. – –

– –

(26) Antaessaan epäillylle tai syytetylle tämän direktiivin mukaisesti tietoja toimivaltaisten viranomaisten olisi kiinnitettävä erityistä huomiota sellaisiin henkilöihin, jotka eivät esimerkiksi nuoren ikänsä tai psyykkisen tai fyysisen tilansa vuoksi kykene ymmärtämään tietojen sisältöä tai merkitystä.”

5 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa direktiivin soveltamisala rajataan seuraavasti:

”Tätä direktiiviä sovelletaan henkilöön siitä lähtien, kun jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet hänelle tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, siihen saakka, kun menettely on saatettu päätökseen, mikä tarkoittaa sen kysymyksen lopullista ratkaisemista, onko epäilty tai syytetty syyllistynyt rikokseen, tarvittaessa tuomitseminen ja mahdollisen muutoksenhaun ratkaiseminen mukaan lukien.”

6 Mainitun direktiivin 3 artiklassa, jonka otsikko on ”Oikeus saada tieto oikeuksista”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyille ja syytetyille annetaan viipymättä tietoja vähintään seuraavista prosessuaalisista oikeuksista, sellaisina kuin näitä oikeuksia sovelletaan niiden kansallisen oikeuden mukaan niiden tehokkaan käytön mahdollistamiseksi:

a) oikeus avustajaan;

b) mahdollinen oikeus maksuttomaan oikeudelliseen neuvontaan ja edellytykset sen saamiseksi;

c) oikeus saada syytettä koskevat tiedot 6 artiklan mukaisesti;

d) oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin;

e) oikeus vaieta.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 1 kohdan nojalla säädetyt tiedot annetaan joko suullisesti tai kirjallisesti sekä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä ottaen huomioon haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen tai haavoittuvassa asemassa olevien syytettyjen erityistarpeet."

7 Direktiivin 6 artiklan, jonka otsikko on "Oikeus saada tietoja syytteestä", 1 ja 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillylle tai syytetylle annetaan tiedot rikoksesta, josta häntä epäillään tai syytetään. Nämä tiedot on annettava viipymättä ja niin yksityiskohtaisina kuin on tarpeen menettelyn oikeudenmukaisuuden ja henkilön puolustautumisoikeuden tehokkaan käytön takaamiseksi.

– –

3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että viimeistään sen jälkeen, kun syytteen tosiseikat on saatettu tuomioistuimen arvioitaviksi, syytteestä annetaan yksityiskohtaiset tiedot, mukaan luettuna rikoksen luonne ja oikeudellinen luokittelu sekä syytetyn osallisuuden luonne."

8 Direktiivin 2012/13 8 artiklan otsikko on "Varmennus ja oikeussuojakeinot", ja sen 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä tai hänen avustajallaan on oikeus riitauttaa kansallisen oikeuden mukaisia menettelyjä noudattaen toimivaltaisten viranomaisten mahdollinen laiminlyönti tai kieltäytyminen, joka koskee tämän direktiivin mukaisten tietojen antamista."

Direktiivi 2013/48

9 Direktiivin 2013/48 johdanto-osan 51 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

"Velvollisuus huolehtia epäillyistä tai syytetyistä, jotka ovat mahdollisesti heikossa asemassa, on edellytys lainkäytön oikeudenmukaisuudelle. Syyttäjien, lainvalvontaviranomaisten ja oikeusviranomaisten olisi sen vuoksi helpotettava tällaisten henkilöiden osalta tässä direktiivissä säädettyjen oikeuksien käyttöä, esimerkiksi ottamalla huomioon mahdollisen haavoittuvuuden, joka vaikuttaa heidän kykyynsä käyttää oikeutta avustajaan ja saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle, ja toteuttamalla asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että nämä oikeudet taataan."

10 Kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava:

"Tätä direktiiviä sovelletaan rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyyn tai syytettyyn siitä lähtien, kun jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet hänelle joko virallisella ilmoituksella tai muulla tavoin tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, ja riippumatta siitä, onko hän menettänyt vapautensa. Sitä sovelletaan siihen saakka kunnes kyseinen menettely on saatettu päätökseen, mikä tarkoittaa sen kysymyksen lopullista ratkaisemista, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, sekä tarvittaessa tuomion antamista ja muutoksenhaun ratkaisemista."

11 Direktiivin 12 artiklassa, jonka otsikko on "Oikeussuojakeinot", säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyllä tai syytetyllä sekä eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityllä on käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos tämän direktiivin mukaisia oikeuksia loukataan.

2. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että rikosoikeudellisissa menettelyissä arvioitaessa epäillyn tai syytetyn lausumia tai todisteita, joiden hankkimisessa on loukattu hänen oikeuttaan käyttää avustajaa, tai poikettu tästä oikeudesta 3 artiklan 6 kohdan mukaisesti tehdyllä päätöksellä, oikeutta puolustukseen ja oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta todisteiden hyväksyttävyyttä koskevia kansallisia sääntöjä ja järjestelmiä."

12 Tämän direktiivin 13 artiklassa, jonka otsikko on "Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt", säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen ja syytettyjen erityistarpeet otetaan huomioon tätä direktiiviä sovellettaessa."

Direktiivi 2016/343

13 Direktiivin 2016/343 2 artiklassa, jonka otsikko on "Soveltamisala", säädetään seuraavaa:

"Tätä direktiiviä sovelletaan luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan rikosoikeudellisen menettelyn kaikissa vaiheissa siitä hetkestä, kun henkilöä epäillään tai syytetään rikoksesta tai väitetystä rikoksesta, kunnes on lopullisesti ratkaistu kysymys siitä, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, ja tästä päätöksestä on tullut lopullinen."

14 Kyseisen direktiivin 3 artiklan, jonka otsikko on "Syyttömyysolettama", sanamuoto on seuraava:

"Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäiltyä tai syytettyä kohdellaan syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen."

15 Direktiivin 2016/343 6 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että todistustaakka epäillyn tai syytetyn syyllisyydestä on syyttäjällä. Tämä ei vaikuta tuomarin tai toimivaltaisen tuomioistuimen velvoitteeseen etsiä sekä syyllisyyden puolesta että sitä vastaan puhuvaa näyttöä eikä puolustuksen oikeuteen esittää näyttöä asiassa sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäselvyys syyllisyydestä on luettava epäillyn tai syytetyn eduksi, myös silloin kun tuomioistuin arvioi kysymystä siitä, onko asianomainen henkilö vapautettava syytteestä."

16 Kyseisen direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan määräaika direktiivin saattamiselle osaksi kansallista oikeusjärjestystä oli 1.4.2018, ja sen 15 artiklan mukaan direktiivi tuli voimaan 31.3.2016.

Bulgarian oikeus

17 Rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks), sellaisena kuin se oli voimassa pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana, 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetään erityisestä menettelystä, jossa tuomioistuin voi syyttäjän esityksestä määrätä sellaiseen henkilöön kohdistettavista lääketieteellisistä pakkotoimenpiteistä, joka on mielenterveyden häiriötilassa tehnyt yhteiskunnalle vaarallisen teon.

18 Rikosprosessilain 427 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Piirikunnan syyttäjänviraston syyttäjä tekee esityksen lääketieteellisten pakkotoimenpiteiden toteuttamisesta, – –

2) Ennen esityksen tekemistä syyttäjän on pyydettävä asiantuntijalausunto ja annettava tutkinnasta vastaavalle viranomaiselle tehtäväksi selvittää henkilön käyttäytyminen ennen teon tekemistä ja sen jälkeen ja arvioida, onko henkilö vaaraksi yhteiskunnalle.”

19 Kyseisen lain 428–491 §:ssä kuvatusta menettelystä ilmenee, että asianomaisen henkilön asuinpaikan piirituomioistuin tutkii syyttäjän esityksen ja ratkaisee asian istunnon jälkeen yhden tuomarin määräyksellä, johon voidaan hakea muutosta.

20 Terveyslain (Zakon za zdraveto) 155 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä otetaan käyttöön erityinen menettely, jossa tuomioistuin voi määrätä mielisairaan henkilön, joka on vaaraksi omalle terveydelleen tai kolmansien terveydelle, hänen tahdostaan riippumatta terveydenhoitolaitokseen.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

21 Kun Medkovetsin kaupungin (Bulgaria) kadulta oli 26.8.2015 löydetty eloton ruumis, poliisit menivät vainajan pojan EP:n kotiin. Hän myönsi tappaneensa äitinsä. Todistajat kertoivat poliiseille EP:n kärsivän mielenterveysongelmista, minkä johdosta poliisit toimittivat hänet psykiatrisen sairaalan päivystykseen.

22 Rayonen sad Lom (Lomin piirituomioistuin, Bulgaria) määräsi 12.9.2015 tekemällään päätöksellä EP:n sijoittamisesta psykiatriseen sairaalaan kuudeksi kuukaudeksi. Tämä terveyslain perusteella tehty päätös uusittiin keskeytyksettä ennakkoratkaisupyynnön esittämispäivään saakka.

23 Kahden sairaalapsykiatrin tuomioistuinta varten laatiman psykiatrisen asiantuntijalausunnon mukaan EP sairasti paranoidia skitsofreniaa.

24 Montanan (Bulgaria) virallinen syyttäjä päätti 7.7.2016 antamallaan määräyksellä keskeyttää rikosoikeudellisen menettelyn sillä perusteella, että EP oli mielisairas. Koska syyttäjä katsoi, että EP ei ollut kykenevä osallistumaan menettelyyn, hän ei toimittanut tätä määräystä EP:lle.

25 Apelativna prokuratura Sofia (Sofian toisen asteen syyttäjäviranomainen, Bulgaria) määräsi 29.12.2017 menettelyn aloittamisesta uudelleen ja aikoi jatkaa EP:n tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa terveyslain perusteella.

26 EP:tä vastaan aloitettu rikosoikeudellinen menettely lopetettiin määräyksellä 1.3.2018. Virallinen syyttäjä piti lääketieteellisten pakkotoimenpiteiden määräämistä tarpeellisena siitä syystä, että EP oli tehnyt tahallisen rikoksen mielenhäiriössä, joten häntä ei voitu pitää rikosoikeudellisesti vastuunalaisena. Kyseinen määräys toimitettiin uhrin tyttärelle. Koska määräykseen ei haettu muutosta määräajassa, se tuli lainvoimaiseksi 10.3.2018.

27 Rayonna prokuratura Lom (Lomin syyttäjäviranomainen, Bulgaria) saattoi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen Rayonen sad de Lukovit (Lukovitin piirituomioistuin) käsiteltäväksi vaatimuksen EP:n määräämisestä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon rikosprosessilain 427 §:n ja sitä seuraavien pykälien perusteella.

28 Kyseinen tuomioistuin on epävarma siitä, ovatko kansalliset säännökset, jotka koskevat mielisairaiden tahdosta riippumatonta sijoittamista terveydenhoitolaitokseen, yhteensopivia direktiiveissä 2012/13, 2013/48 ja 2016/343 sekä perusoikeuskirjassa taattujen oikeuksien kanssa. Nämä epäilykset koskevat

pääasiallisesti rikosprosessilain 427 §:ää ja sitä seuraavia pykäliä ja niissä käyttöön otettua erityistä rikosoikeudellista menettelyä, joka voi johtaa henkilön, joka on vaaraksi yhteiskunnalle, määräämiseen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Nämä epäilykset liittyvät myös terveyslain säännöksiin siltä osin kuin niissä säädetty menettely mahdollistaa puolestaan myös henkilön tahdosta riippumattoman hoidon ennaltaehkäisevästi, kun on olemassa syitä olettaa, että hän terveydentilansa vuoksi saattaa syyllistyä rikokseen.

29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa näet, että EP:tä ei missään vaiheessa rikostutkinnan aikana kuulusteltu ja että hänelle ei ilmoitettu rikosoikeudellisen menettelyn aloittamisesta häntä vastaan. Koska hän ei ole ollut syytteessä, hänelle ei ole järjestetty asiamiestä. Hän ei ole voinut käyttää mitään oikeussuojakeinoja virallisen syyttäjän oikeudellisista seikoista tai tosiseikoista tekemiä päätelmiä vastaan.

30 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo lisäksi, että kansallisen lainsäädännön mukaan tuomioistuin ei voi rikosprosessilain 427 §:n ja sitä seuraavien pykälien mukaisten lääketieteellisiä pakkotoimenpiteitä koskevien soveltamismenettelyjen osalta valvoa, onko rikoksentekijänä pidetyllä henkilöllä alkuperäisen tutkinnan kuluessa ollut käytettävissään menettelylliset vähimmäistakeet puolustautumisoikeuksien käyttämistä varten. Tässä tapauksessa EP on vedonnut siihen, että on loukattu hänen oikeuttaan saada syytettä koskevat tiedot, oikeuttaan vaieta ja oikeuttaan asiamieheen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii erityisesti, onko tämä lainsäädäntö yhteensopiva perusoikeuskirjan 47 artiklan ja 48 artiklan 2 kohdan kanssa.

31 Se pohtii lisäksi, kuuluuko menettely, jonka kohteena EP on, direktiivien 2012/13, 2013/48 ja 2016/343 soveltamisalaan. Jos näin on, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että jos unionin tuomioistuin katsoo, että rikosprosessilain 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetyllä erityisellä rikosoikeudellisella menettelyllä ei taata oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin, se voisi analogisesti soveltaa tavanomaista rikosoikeudellista menettelyä.

32 Tässä tilanteessa Rayonen sad de Lukovit päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Kuuluuko nyt vireillä oleva menettely, joka koskee lääketieteellisten pakkokeinojen määräämistä, jotka ovat yksi valtion pakkovallan muodoista sellaisia henkilöitä kohtaan, joiden syyttäjäviranomainen katsoo tehneen yleiselle turvallisuudelle vaarallisen teon, [direktiivin 2012/13] ja [direktiivin 2013/48] soveltamisalaan?

2) Annetaanko Bulgarian menettelysäännöissä lääketieteellisten pakkokeinojen määräämistä koskevasta erityismenettelystä eli rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks) 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä, joiden mukaan tuomioistuimella ei ole toimivaltaa palauttaa asiaa syyttäjäviranomaisen käsiteltäväksi ja määrätä, että tämä korjaa tuomioistuinkäsittelyä edeltäneessä menettelyssä tehdyt merkittävät menettelyvirheet, vaan joiden mukaan tuomioistuin voi vain joko hyväksyä vaatimuksen lääketieteellisten pakkokeinojen määräämiseksi tai hylätä sen, direktiivin 2013/48 12 artiklassa ja direktiivin 2012/13 8 artiklassa, luettuna yhdessä [perusoikeuskirjan] 47 artiklan kanssa, tarkoitettu tehokas oikeussuojakeino, jolla turvataan asianomaiselle henkilölle oikeus riitauttaa tuomioistuimessa tuomioistuinkäsittelyä edeltäneessä menettelyssä häneen mahdollisesti kohdistuneet oikeudenloukkaukset?

3) Sovelletaanko direktiiviä 2012/13 ja direktiiviä 2013/48 rikosoikeudellisiin (tuomioistuinkäsittelyä edeltäviin) menettelyihin, kun kansallisessa lainsäädännössä eli rikosprosessilaissa ei ole ”epäillyn” käsitettä ja kun syyttäjäviranomainen ei pidä henkilöä tuomioistuinkäsittelyä edeltävässä menettelyssä muodollisesti syytettynä, koska se katsoo, että kyseinen henkilö teki rikostutkinnan kohteena olevan tapon mielenhäiriössä siten, että hän ei ole rikosoikeudellisesti vastuunalainen, ja

kun se näin ollen päättää rikosoikeudellisen menettelyn antamatta tästä tietoa kyseiselle henkilölle ja vaatii tuomioistuimelta määräystä lääketieteellisten pakkokeinojen kohdistamiseksi kyseiseen henkilöön?

4) Pidetäänkö henkilöä, jonka tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämistä on haettu, direktiivin 2012/13 2 artiklan 1 kohdassa ja direktiivin 2013/48 2 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna ”epäiltynä”, kun rikoksen tekopaikan ensimmäisen tutkinnan ja ensimmäisten rikostutkintatoimenpiteiden yhteydessä uhrin ja hänen poikansa asunnossa poliisivirkamies kysyi todettuaan, että pojan vartalolla oli veritahroja, pojalta, miksi tämä oli tappanut äitinsä ja siirtänyt hänen ruumiinsa kadulle, ja pani hänet käsirautoihin saatuaan vastaukset näihin kysymyksiin? Jos tähän kysymykseen vastataan myöntävästi: onko tälle henkilölle jo tällöin annettava tietoja direktiivin 2012/13 3 artiklan 1 kohdassa, luettuna yhdessä artiklan 2 kohdan kanssa, tarkoitetulla tavalla, ja miten tämän henkilön saman artiklan 2 kohdassa tarkoitetut erityistarpeet on otettava huomioon annettaessa tietoja tällaisessa tapauksessa, kun poliisivirkamies tiesi, että kyseinen henkilö on psyykkisesti sairas?

5) Ovatko nyt käsiteltävän kaltaiset kansalliset oikeussäännöt, joissa tosiasiallisesti sallitaan vapaudenriisto määräämällä henkilö tahdosta riippumattomaan hoitoon psykiatriseen sairaalaan terveyslain (Zakon za zdraveto) mukaisessa menettelyssä (ennalta ehkäisevä pakkokeino, joka määrätään, kun osoitetaan, että kyseinen henkilö on psyykkisesti sairas ja että on olemassa vaara, että hän tekee rikoksen, mutta jota ei määrätä jo tehdyn teon perusteella), sopusoinnussa eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien lujittamisesta annetun direktiivin 2016/343 3 artiklan kanssa, kun tosiasiallinen peruste tämän menettelyn vireille panemiselle on teko, jonka perusteella aloitettiin rikosoikeudellinen menettely hoitoon määrättyä henkilöä vastaan, ja kierretäänkö tällä tavalla oikeutta sellaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin pidättämisen yhteydessä, joka vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaisia vaatimuksia, jolloin tuomioistuimella on oltava toimivalta tutkia menettelysääntöjen noudattaminen, pidätyksen perusteena oleva epäily ja toimenpiteellä tavoitellun päämäärään lainmukaisuus, mikä tuomioistuimen on tutkittava, kun henkilö on pidätetty rikosprosessilaissa säädetyn menettelyn mukaisesti?

6) Kattaako direktiivin 2016/343 3 artiklassa tarkoitettu syyttömyysolettaman käsite myös sen olettaman, että henkilöt, joita ei voida asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, eivät ole tehneet yleiselle turvallisuudelle vaarallista tekoa, josta syyttäjäviranomainen heitä syyttää, ellei toisin ole menettelysäännösten mukaisesti (rikosoikeudenkäynnissä, jossa kunnioitetaan oikeutta puolustukseen) näytetty toteen?

7) Taataanko kansallisilla oikeussäännöillä, joissa säädetään asiaa käsittelevän tuomioistuimen erilaisesta toimivallasta tutkia viran puolesta tuomioistuinkäsittelyä edeltävän menettelyn lainmukaisuus riippuen siitä
   a) tutkiiko tuomioistuin syyttäjäviranomaisen syytekirjelmää, jossa väitetään, että tietty, psyykkisesti terve henkilö on syyllistynyt tappoon (rikosprosessilain 249 §:n 1 momentti, luettuna yhdessä sen 4 momentin kanssa), vai
   b) tutkiiko tuomioistuin syyttäjäviranomaisen vaatimusta, jossa väitetään, että asianomainen henkilö on tappanut ihmisen, mutta teko ei ole rikos, koska sen tekijä on psyykkisesti sairas, ja jossa vaaditaan, että tuomioistuin määrää valtion pakkovallan käytöstä hoitotarkoituksessa

   tehokkaat oikeussuojakeinot haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, kuten direktiivin 2013/48 13 artiklassa, luettuna yhdessä sen 12 artiklan kanssa, ja direktiivin 2012/13 8 artiklan 2 kohdassa, luettuna yhdessä sen 3 artiklan 2 kohdan kanssa, edellytetään, ja onko tuomioistuimen erilainen toimivalta, joka riippuu menettelytyypistä, joka taas määräytyy sillä perusteella, onko tekijäksi kuvailtu henkilö psyykkisesti terve, jotta hänet voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, yhteensopiva perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa määrätyn syrjintäkiellon kanssa?”

Asian käsittelyn vaiheet unionin tuomioistuimessa

33 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on pyytänyt tämän asian käsittelemistä Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 a artiklassa määrätyssä kiireellisessä menettelyssä.

34 Unionin tuomioistuin päätti 10.8.2018 esittelevän tuomarin ehdotuksesta ja julkisasiamiestä kuultuaan, ettei pyyntöä ollut syytä hyväksyä.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen, kolmas ja neljäs kysymys

35 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä, kolmannella ja neljännellä kysymyksellään, joita on syytä tarkastella yhdessä, ennen kaikkea, onko direktiivejä 2012/13 ja 2013/48 tulkittava siten, että niitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevassa kansallisessa lainsäädännössä säädetyn kaltaiseen tuomioistuinmenettelyyn, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen perustuvista syistä henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat syyllistyneet yhteiskunnalle vaarallisiin tekoihin, sijoittaminen heidän tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon, ja jos näin on, minä ajankohtana asianomaiselle henkilölle on ilmoitettava hänelle direktiivillä 2012/13 annetuista oikeuksista.

36 Direktiiveillä 2012/13 ja 2013/48 on yhteinen tavoite säätää vähimmäissäännöistä, jotka koskevat rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyn tai syytetyn tiettyjä oikeuksia. Direktiivi 2012/13 koskee erityisemmin oikeutta saada tietoja oikeuksista ja direktiivi 2013/48 oikeuksia käyttää avustajaa, saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle henkilölle sekä pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin.

37 Näiden direktiivien perustelukappaleista ilmenee lisäksi, että direktiivien perustana ovat erityisesti perusoikeuskirjan 6, 47 ja 48 artiklassa määrätyt oikeudet ja niillä pyritään edistämään rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen näitä oikeuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä.

38 Molempien direktiivien soveltamisalat on määritelty lähes samalla tavalla kummankin direktiivin 2 artiklassa. Näistä säännöksistä ilmenee ennen kaikkea, että näitä samoja direktiivejä sovelletaan siitä lähtien, kun jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat ilmoittaneet henkilölle, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, siihen saakka, kun menettely on saatettu päätökseen, mikä ”tarkoittaa sen kysymyksen lopullista ratkaisemista, onko epäilty tai syytetty syyllistynyt rikokseen, tarvittaessa tuomitseminen ja mahdollisen muutoksenhaun ratkaiseminen mukaan lukien”.

39 On totta, ettei direktiiviin 2012/13 eikä direktiiviin 2013/48 sisälly nimenomaisia säännöksiä siitä, että niissä säänneltyihin rikosoikeudellisiin menettelyihin kuuluisivat myös ne, jotka voivat johtaa tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämiseen, kuten rikosprosessilain 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetyt menettelyt.

40 Tämä nimenomaisten säännösten puuttuminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että tällainen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä koskeva menettely jäisi näiden direktiivien soveltamisalan ulkopuolelle sillä perusteella, että se ei johda rangaistukseen ”tuomitsemiseen”.

41 Kuten julkisasiamies on ennen kaikkea todennut tältä osin ratkaisuehdotuksensa 61 ja 62 kohdassa, direktiivin 2012/13 2 artiklan 1 kohdan muotoilun ja vastaavasti direktiivin 2013/48 2 artiklan 1 kohdan muotoilun perusteella voidaan päinvastoin katsoa, että näissä direktiiveissä tarkoitettu rikosoikeudellisen menettelyn käsite ulottuu myös tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä koskeviin menettelyihin, jotka, vaikka ne eivät johda

rangaistukseen ”tuomitsemiseen” suppeassa merkityksessä, voivat kuitenkin johtaa vapaudenmenetyksen käsittävään toimenpiteeseen – edellyttäen, että tämä toimenpide on perusteltu paitsi hoidollisista syistä myös turvallisuussyistä – sellaisten henkilöiden osalta, jotka ovat syyllistyneet rikoksen tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin mutta joiden psyykkinen terveydentila rikosoikeudellisesti rangaistavan teon tekoajankohtana on perusteena sille, että heidät määrätään tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon eikä vankeusrangaistuksen kaltaiseen rikosoikeudelliseen seuraamukseen.

42 Koska perusoikeuskirjan 6 artiklassa, joka koskee oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen, taataan samat oikeudet kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa, perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdassa edellytetyin tavoin kyseiselle 6 artiklalle on annettava sama merkitys ja sama ulottuvuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklalle, sellaisena kuin sitä on tulkittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappale on siis otettava huomioon perusoikeuskirjan 6 artiklan tulkitsemiseksi (ks. vastaavasti tuomio 12.2.2019, TC, C-492/18 PPU, EU:C:2019:108, 57 kohta).

43 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen e alakohdassa määrätään, että ”jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi seuraavissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä: – – henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla – – hänen heikon mielenterveytensä – – vuoksi”.

44 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut tätä määräystä siten, että siinä asetetaan jäsenvaltiolle positiivinen velvollisuus suojella lainkäyttövaltaansa kuuluvien henkilöiden vapautta. Jos näin ei olisi, mielivaltaista vapaudenmenetystä vastaan annettavassa suojassa olisi melko suuri aukko, mikä olisi ristiriidassa yksilönvapaudella demokraattisessa yhteiskunnassa olevan merkityksen kanssa. Valtiolla on siis velvollisuus toteuttaa toimenpiteitä, jotka tarjoavat tehokasta suojaa haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 17.1.2012, Stanev v. Bulgaria, nro 36760/06, CE:ECHR:2012:0117JUD003676006, 120 kohta).

45 Tästä seuraa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artikla ja siten myös perusoikeuskirjan 6 artikla kattavat pääasiassa kyseessä olevien psykiatrisen tai lääketieteellisen hoidon toimenpiteiden kaltaiset vapaudenmenetyksen käsittävät toimenpiteet.

46 Näin ollen perusoikeuskirjan 6 artiklassa taatun vapautta ja turvallisuutta koskevan oikeuden valossa direktiivejä 2012/13 ja 2013/48 ei voida tulkita siten, että niiden soveltamisalan ulkopuolelle jätetään tuomioistuinmenettely, jossa henkilö, jonka on aiemman rikosoikeudellisen menettelyn päätteeksi katsottu syyllistyneen rikoksena pidettävään tekoon, voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon.

47 Tätä tulkintaa tukee se, että Euroopan unionin lainsäätäjä huolehti siitä, että se direktiivin 2012/13 3 artiklan 2 kohdassa asetti jäsenvaltioille velvollisuuden varmistaa, että oikeuden, joka koskee tietojen saantia oikeuksista, nojalla annettavat tiedot ”annetaan joko suullisesti tai kirjallisesti sekä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä ottaen huomioon haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen tai haavoittuvassa asemassa olevien syytettyjen erityistarpeet”. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 26 perustelukappaleessa mainitaan nimenomaisesti sellaisten henkilöiden tilanne, jotka eivät psyykkisen tilansa vuoksi kykene ymmärtämään toimivaltaisten viranomaisten heille toimittamien tietojen sisältöä tai merkitystä. Psyykkisesti sairaiden on siis katsottava olevan tässä säännöksessä tarkoitettuja haavoittuvassa asemassa olevia, koska on olemassa vaara siitä, että nämä henkilöt eivät vakavien mielenterveyden häiriöiden vuoksi ymmärrä heille toimitettuja heidän oikeuksiaan koskevia tietoja.

48 Samoin direktiivin 2013/48 13 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot huolehtivat tätä direktiiviä sovellettaessa siitä, että ”haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen ja syytettyjen erityistarpeet otetaan huomioon”. Vaikka kyseisen direktiivin johdanto-osan 51 perustelukappaleessa viitataan henkilöihin,

jotka ”ovat mahdollisesti heikommassa asemassa”, ja heidän ”mahdollise[en] haavoittuvuu[teensa], joka vaikuttaa heidän kykyynsä käyttää oikeutta avustajaan ja saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle”, täsmentämättä nimenomaisesti, että tämä haavoittuva asema voi johtua heidän psyykkisestä tilastaan, on kuitenkin katsottava – kun otetaan huomioon mainitun direktiivin tarkoitus –, että psyykkisesti sairaat kuuluvat myös mainitussa 13 artiklassa tarkoitettuun haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ryhmään.

49 Koska direktiiviä 2012/13 sovelletaan rikosprosessilain 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä tarkoitetun kaltaiseen menettelyyn, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lisäksi, minä ajankohtana epäillylle on ilmoitettava hänen oikeuksistaan direktiivin 3 artiklan mukaisesti.

50 Jotta oikeuksista ilmoittaminen voisi olla tehokasta, sen on tapahduttava menettelyn varhaisessa vaiheessa. Kyseisen direktiivin 2 artiklasta ilmenee, että direktiiviä sovelletaan henkilöön ”siitä lähtien, kun jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet hänelle tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta”. Mainitun direktiivin 3 artiklassa säädetään siten, että ”jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyille ja syytetyille annetaan viipymättä tietoja – – prosessuaalisista oikeuksista – – niiden tehokkaan käytön mahdollistamiseksi”.

51 Kuten direktiivin 2012/13 johdanto-osan 19 perustelukappaleessa palautetaan mieleen, oikeudella saada tietoja oikeuksista pyritään turvaamaan rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenmukaisuus ja takaamaan puolustautumisoikeuksien tehokkuus heti tämän menettelyn ensimmäisistä vaiheista lähtien. Kuten direktiivin 2012/13 taustalla olevan komission 20.7.2010 antaman direktiiviehdotuksen (COM(2010) 392 final) 24 kohdasta nimittäin ilmenee, vapaudenmenetystä välittömästi seuraava ajanjakso on se, jolloin vaara väärän tunnustuksen hankkimisesta on suurin, joten ”on olennaisen tärkeää, että epäillylle tai syytetylle annetaan tietoja hänen oikeuksistaan välittömästi pidätyksen jälkeen ja kaikkein tehokkaimmalla tavalla”.

52 Direktiivin 2012/13 johdanto-osan 19 perustelukappaleessa korostetaan lisäksi, että tiedot oikeuksista on annettava ”viimeistään, ennen kuin poliisi – – ensimmäistä kertaa virallisesti kuulee epäiltyä tai syytettyä”. Direktiivin 2012/13 johdanto-osan 22 perustelukappaleesta seuraa lisäksi, että ”kun epäilty tai syytetty pidätetään tai hän menettää vapautensa, tiedot sovellettavista prosessuaalisista oikeuksista olisi annettava oikeuksia koskevalla kirjallisella ilmoituksella, joka on laadittava helposti ymmärrettävällä tavalla sen helpottamiseksi, että henkilö ymmärtää oikeutensa. Tällainen oikeuksia koskeva ilmoitus olisi annettava kullekin pidätetylle viipymättä, kun hänen vapautensa on riistetty lainvalvontaviranomaisten toimesta rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä”.

53 Näistä seikoista seuraa, että henkilöille, joiden epäillään syyllistyneen rikokseen, on ilmoitettava heidän oikeuksistaan mahdollisimman pian siitä hetkestä lähtien, jolloin heihin kohdistuvat epäilyt oikeuttavat muussa kuin kiireellisessä tilanteessa, että toimivaltaiset viranomaiset rajoittavat heidän vapauttaan pakkotoimenpitein, ja viimeistään ennen kuin poliisi ensimmäistä kertaa virallisesti kuulustelee heitä.

54 Kun nämä seikat otetaan huomioon, ensimmäiseen, kolmanteen ja neljänteen kysymykseen on vastattava, että direktiivejä 2012/13 ja 2013/48 on tulkittava siten, että niitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevassa kansallisessa lainsäädännössä säädetyn kaltaiseen tuomioistuinmenettelyyn, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä sellaisten henkilöiden tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet teon, joka on vaaraksi yhteiskunnalle. Direktiiviä 2012/13 on tulkittava siten, että henkilöille, joiden epäillään syyllistyneen rikokseen, on ilmoitettava heidän oikeuksistaan mahdollisimman pian siitä hetkestä lähtien, jolloin heihin kohdistuvat epäilyt oikeuttavat muussa kuin kiireellisessä tilanteessa, että toimivaltaiset viranomaiset rajoittavat heidän vapauttaan pakkotoimenpitein, ja viimeistään ennen kuin poliisi ensimmäistä kertaa virallisesti kuulustelee heitä.

Toinen ja seitsemäs kysymys

55 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella ja seitsemännellä kysymyksellään, joita on syytä tarkastella yhdessä, ennen kaikkea, onko perusoikeuskirjan 47 artiklassa, direktiivin 2012/13 8 artiklan 2 kohdassa ja direktiivin 2013/48 12 artiklassa taattua oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään menettelystä, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä sellaisten henkilöiden määrääminen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet teon, joka on vaaraksi yhteiskunnalle, siitä syystä, että tämän lainsäädännön mukaan toimivaltainen tuomioistuin ei voi tarkistaa, että näissä direktiiveissä tarkoitettuja menettelyllisiä oikeuksia on kunnioitettu tässä tuomioistuimessa vireille pantua menettelyä edeltäneissä menettelyissä, joita tällainen tuomioistuinvalvonta ei koske.

56 Ensinnäkin direktiivin 2012/13 tulkinnasta on todettava, että sen 8 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että ”epäillyllä tai syytetyllä tai hänen avustajallaan on oikeus riitauttaa kansallisen oikeuden mukaisia menettelyjä noudattaen toimivaltaisten viranomaisten mahdollinen laiminlyönti tai kieltäytyminen, joka koskee tämän direktiivin mukaisten tietojen antamista”.

57 Kun otetaan huomioon perusoikeuskirjan 47 artiklassa suojatun tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevan oikeuden merkitys ja direktiivin 2012/13 8 artiklan 2 kohdan selkeä, ehdoton ja täsmällinen sanamuoto, viimeksi mainittu säännös on esteenä kansalliselle toimenpiteelle, jossa estetään tehokkaiden oikeussuojakeinojen käyttö, jos tässä direktiivissä suojattuja oikeuksia loukataan.

58 Sama tulkinta pätee toiseksi direktiivin 2013/48 12 artiklaan, jonka mukaan ”rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyllä tai syytetyllä – – on käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos tämän direktiivin mukaisia oikeuksia loukataan”.

59 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivistä jäsenvaltioille seuraava velvoite saavuttaa direktiivissä säädetty tulos sekä niiden SEU 4 artiklan 3 kohtaan ja SEUT 288 artiklaan perustuva tehtävä toteuttaa kaikki yleis- tai erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän velvoitteen täyttämisen varmistamiseksi, sitovat kaikkia jäsenvaltioiden viranomaisia, myös tuomioistuimia niiden toimivallan puitteissa (tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

60 Tämän velvollisuuden noudattamiseksi unionin oikeuden mukaista tulkintaa koskeva periaate edellyttää, että kansalliset viranomaiset tekevät toimivaltansa rajoissa kaiken mahdollisen ottamalla huomioon kansallisen oikeuden kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksyttyjä tulkintatapoja taatakseen unionin oikeuden täyden tehokkuuden ja päätyäkseen ratkaisuun, joka on sillä tavoitellun päämäärän mukainen (ks. vastaavasti tuomio 5.10.2004, Pfeiffer ym., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 117 kohta ja tuomio 8.5.2019, Praxair MRC, C-486/18, EU:C:2019:379, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

61 Periaatteella, jonka mukaan kansallista oikeutta on tulkittava unionin oikeuden mukaisesti, on kuitenkin tietyt rajat. Niinpä kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta tukeutua unionin oikeuden sisältöön, kun se tulkitsee ja soveltaa asiaan liittyviä kansallisen oikeuden säännöksiä, rajoittavat yleiset oikeusperiaatteet, eikä kyseinen velvollisuus voi olla perustana kansallisen oikeuden contra legem -tulkinnalle (tuomio 7. elokuuta 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

62 Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista, voiko se tulkita pääasiassa kyseessä olevaa kansallista säännöstöä unionin oikeuden mukaisesti. Tältä osin on riittävää todeta, että ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että siitä huolimatta, ettei ole olemassa oikeussuojakeinoa, jonka avulla silloin, kun vaaditaan tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä rikosprosessilain 427 §:n ja sitä seuraavien pykälien perusteella, voitaisiin

tarkistaa tätä vaatimusta edeltäneen rikosoikeudellisen menettelyn sääntöjenmukaisuus, se voisi soveltaa analogisesti tavanomaista rikosoikeudellista menettelyä tehdäkseen tällaisen tarkistuksen ja suojatakseen asianomaisen oikeuksia.

63 Tästä seuraa, että perusoikeuskirjan 47 artiklaa ja direktiivin 2012/13 8 artiklan 2 kohtaa ja direktiivin 2013/48 12 artiklaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään tuomioistuinmenettelystä, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä sellaisten henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen, siltä osin kuin tämän lainsäädännön perusteella toimivaltainen tuomioistuin ei voi tarkistaa, että näissä direktiiveissä tarkoitettuja menettelyllisiä oikeuksia on kunnioitettu tässä tuomioistuimessa vireille pantua menettelyä edeltäneissä menettelyissä, joita tällainen tuomioistuinvalvonta ei koske.

Viides kysymys

64 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee viidennellä kysymyksellään pääasiallisesti, onko yhtäältä perusoikeuskirjan 6 artiklassa tarkoitettua vapautta ja turvallisuutta koskevaa oikeutta ja toisaalta syyttömyysolettamaa, sellaisena kuin se on vahvistettu direktiivin 2016/343 3 artiklassa, tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan, terveyslain 155 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetyn kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa sallitaan henkilön määrääminen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon siitä syystä, että hän saattaa terveydentilansa vuoksi olla vaaraksi omalle terveydelleen tai kolmansien terveydelle, siltä osin kuin tämän lainsäädännön mukaan tuomioistuin, jossa hoitoon määräämistä koskeva vaatimus on pantu vireille, ei voi tarkistaa, että kyseisen henkilön hyväksi on sovellettu menettelyä koskevia takeita siinä rikosoikeudellisessa menettelyssä, jonka kohteena hän samanaikaisesti on.

65 Direktiivin 2016/343 1 ja 2 artiklasta ilmenee, että direktiivin tarkoitus ja soveltamisala on rajattu yksinomaan rikosoikeudellisiin menettelyihin.

66 Tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito, sellaisena kuin siitä tässä tapauksessa säädetään terveyslain 155 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä, ei kuitenkaan silloin, kun se toteutetaan mistään rikosoikeudellisesta menettelystä riippumatta, myös asianomaisen omalle terveydelle tai kolmansien terveydelle aiheutuvan vaaran välttämiseksi, hoidollisen tarkoituksensa vuoksi siis kuulu direktiivin 2016/343 soveltamisalaan kuuluviin rikosoikeudellisiin menettelyihin.

67 Lisäksi minkään unionin tuomioistuimelle toimitettuun asiakirja-aineistoon sisältyvän seikan perusteella ei voida katsoa, että terveyslaissa vahvistettu tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito hoidollisessa tarkoituksessa olisi unionin oikeuden soveltamista ja että perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaisesti kyseessä olevan jäsenvaltion olisi noudatettava siinä taattuja perusoikeuksia tällaista menettelyä sovellettaessa.

68 Viidenteen kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiiviä 2016/343 ja perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, ettei tätä direktiiviä eikä tätä perusoikeuskirjan määräystä sovelleta tuomioistuinmenettelyyn, joka koskee tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä hoidollisista syistä, sellaisena kuin siitä säädetään pääasiassa kyseessä olevissa terveyslain 155 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä, sillä perusteella, että asianomainen henkilö saattaa olla terveydentilansa vuoksi vaaraksi omalle terveydelleen tai kolmansien terveydelle.

Kuudes kysymys

69 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kuudennella kysymyksellään olennaisilta osin sitä, onko direktiivin 2016/343 3 artiklassa tarkoitettua syyttömyysolettaman periaatetta tulkittava siten, että siinä edellytetään, että henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, kuten pääasiassa, tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä koskevassa menettelyssä virallinen syyttäjä esittää todisteet siitä, että henkilö, jonka hoitoon määräämistä vaaditaan, on tehnyt teot, joiden katsotaan muodostavan tällaisen vaaran.

70 Todettakoon, että direktiivi 2016/343 tuli sen 15 artiklan mukaan voimaan 31.3.2016 ja että kyseisen direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivin täytäntöönpanolle varattu määräaika päättyi 1.4.2018. Se on siis ajallisesti sovellettavissa ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireillä olevaan menettelyyn.

71 Lisäksi on tosin totta, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen menettelyn tarkoituksena ei ole määrittää asianomaisen henkilön syyllisyyttä vaan päättää hänen määräämisestään tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Koska tätä vapaudenmenetyksen käsittävää toimenpidettä ei kuitenkaan ole perusteltu yksinomaan hoidollisilla syillä vaan myös turvallisuuteen liittyvillä syillä, on katsottava, kuten on jo aiemmin todettu direktiivien 2012/13 ja 2013/48 osalta, että tällainen menettely kuuluu direktiivin 2016/343 soveltamisalaan sen rikosoikeudellisen tavoitteen vuoksi. Direktiiviä 2016/343 sovelletaan siis rikosprosessilain 427 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetyn kaltaiseen menettelyyn.

72 Direktiivin 2016/343 3 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, ”että epäiltyä tai syytettyä kohdellaan syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen”. Toimivaltaisten viranomaisten on noudatettava tätä velvollisuutta pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä koskevan menettelyn yhteydessä. Kyseisen direktiivin 6 artiklan mukaan syyttäjän on näytettävä toteen, että henkilön tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämisen laissa säädetyt edellytykset täyttyvät.

73 Kun aiemman rikosoikeudellisen menettelyn päätteeksi on lopullisesti todettu, että kyseinen henkilö on mielenterveyden häiriötilassa tehnyt rikoksen tunnusmerkistön täyttävän teon, se, että virallinen syyttäjä vetoaa näihin seikkoihin tahdosta riippumatonta psykiatrista sairaalahoitoa koskevan vaatimuksensa tueksi, ei sinällään ole vastoin direktiivin 2016/343 3 artiklassa vahvistettua syyttömyysolettaman periaatetta.

74 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa nämä seikat eivät kuitenkaan vaikuta siihen, että asiaa käsittelevä tuomioistuin valvoo, että direktiiveissä 2012/13 ja 2013/48 tarkoitettuja menettelyllisiä oikeuksia on kunnioitettu aiemmissa menettelyissä, jotka eivät ole tällaisen tuomioistuinvalvonnan kohteena, kuten tämän tuomion 63 kohdassa on todettu.

75 Kuudenteen kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivin 2016/343 3 artiklassa tarkoitettua syyttömyysolettaman periaatetta on tulkittava siten, että siinä edellytetään, että henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä koskevassa tuomioistuinmenettelyssä, kuten pääasiassa, virallinen syyttäjä esittää todisteet siitä, että henkilö, jonka hoitoon määräämistä vaaditaan, on tehnyt teot, joiden katsotaan muodostavan tällaisen vaaran.

Oikeudenkäyntikulut

76 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 22.5.2012 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2012/13/EU ja oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin 22.10.2013 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2013/48/EU on tulkittava siten, että niitä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevassa kansallisessa lainsäädännössä säädetyn kaltaiseen tuomioistuinmenettelyyn, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, määrääminen tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Direktiiviä 2012/13 on tulkittava siten, että henkilöille, joiden epäillään syyllistyneen rikokseen, on ilmoitettava heidän oikeuksistaan mahdollisimman pian siitä hetkestä lähtien, jolloin heihin kohdistuvat epäilyt oikeuttavat muussa kuin kiireellisessä tilanteessa, että toimivaltaiset viranomaiset rajoittavat heidän vapauttaan pakkotoimenpitein, ja viimeistään ennen kuin poliisi ensimmäistä kertaa virallisesti kuulustelee heitä.**

2) **Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklaa ja direktiivin 2012/13 8 artiklan 2 kohtaa ja direktiivin 2013/48 12 artiklaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään tuomioistuinmenettelystä, jossa sallitaan hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen, siltä osin kuin tämän lainsäädännön perusteella toimivaltainen tuomioistuin ei voi tarkistaa, että näissä direktiiveissä tarkoitettuja menettelyllisiä oikeuksia on kunnioitettu tässä tuomioistuimessa vireille pantua menettelyä edeltäneissä menettelyissä, joita tällainen tuomioistuinvalvonta ei koske.**

3) **Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (EU) 2016/343 ja perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, ettei tätä direktiiviä eikä tätä perusoikeuskirjan määräystä sovelleta tuomioistuinmenettelyyn, joka koskee tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä hoidollisista syistä, sellaisena kuin siitä säädetään pääasiassa kyseessä olevissa terveyslain (Zakon a zdraveto) 155 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä, sillä perusteella, että asianomainen henkilö saattaa olla terveydentilansa vuoksi vaaraksi omalle terveydelleen tai kolmansien terveydelle.**

4) **Direktiivin 2016/343 3 artiklassa tarkoitettua syyttömyysolettaman periaatetta on tulkittava siten, että siinä edellytetään, että henkilöiden, jotka mielenterveyden häiriötilassa ovat tehneet tekoja, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle, tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määräämistä hoidollisista ja turvallisuuteen liittyvistä syistä koskevassa**

tuomioistuinmenettelyssä, kuten pääasiassa, virallinen syyttäjä esittää todisteet siitä, että henkilö, jonka hoitoon määräämistä vaaditaan, on tehnyt teot, joiden katsotaan muodostavan tällaisen vaaran.

Allekirjoitukset